

Die Rechtslehre des İmām an-Nasafī in türkischer Bearbeitung vom Jahre 1332. Milan Adamović. Deutschen Morgenländischen Gesellschaft Band XLIX, 3. Stuttgart 1990, 575 s. (412-575. sayfalar tıpkıbasım)

Çalışma dört bölümden oluşuyor: Giriş, Metin, Dizin, Tıpkıbasım. Giriş bölümünde ilk önce İmām en-nefesi ve eseri üzerinde durulur. Buna göre, önemli bir İslam fıkıhcısı olan en-Nefesi, adından da anlaşılacağı üzere Amu Derya ve Semerkand arasında kalan Nesef'tendir (daha sonra *Karzi*). 1068'de bu şehirde doğan İmām en-Nesefi daha sonra Semerkand'a gitmiş ve ilahiyat okumuş, hemen ardından da fıkıh konusunda yoğunlaşmıştır. Ölümlüne kadar da Semerkand'da İslam dünyasından gelen öğrencilerini yetiştirmiştir. İmām en-Nesefi'nin 1110'da manzum olarak yazdığı bu eserin adı *el-Manūme fi'l-hilaffıyyat*'tır (Dichtung der Umstrittenen Rechtsfragen). Eser daha sonra sadece öğrenciler için değil, aynı zamanda kadılar için de bir başvuru kaynağı olmuştur. Daha İmām'ın sağlığında eser üzerine on iki adet tefsir yazılmıştır. Bunların on biri Arapça, biri de Türkçedir (bkz. Einleitung: 1-3). Tek yazma nüshası bulunan Türkçe tefsir British Museum Or. 6815 kayıdı altında saklanmaktadır. 153 varlığı elimize ulaşabilen yazmanın diğer özellikleri için bkz. Einleitung s. 4. Eserin Arapça aslında olduğu gibi, Türkçe çevrisi de önce be-yitler halinde, hemen ardından da mensur olarak yer alır. Türkçe tefsir, 2666 beyit olan Arapça eserin 1600 beyitini içermektedir (bkz. s. 5).

Şeybani ve çeşitli fıkıh sorunları üzerinde durulur. Türkçe çevirmene gelince, tam adı İbrahim b. Mustafa b. Alişir el-Muleyfedevi olan çevirmen Suriye'nin Hama şehrinde kadidir. Yayıncının gözlemlerine göre adında Alişir olmasından dolayı Şii kültür çevresinden geldiği, en azından o yörede öğrenim gördüğü düşünülebilir. Ayrıca tekil ikinci kişi ekini de yine o yöreye göreye, örneğin Azerbaycan'ın Karabağ, Ağdam, Gence ve Gazah ağzılarında olduğu gibi -*san/-sen* olarak kullanılmaktadır. Çevirmen bu tefsiri Arapçası yeterli olmayan Türklerin istekleri üzerine çevirmiştir (s. 10). Türkçe tefsirden ilk bahseden ise 1913'te Rus Türkolog'u Smirnov olmuştur.

Yazmanın özelliklerine gelince, yazmada *ü* için *ş*, *g* ve *k* için *s* kullanılmış, *ı* harfi de sadece Arapça ve Farsça sözcükler için kullanılmıştır. Türkçe sözcüklerde sözbasında *t* ya da *d* kullanılışı ise dönemdaşı diğer eserlerde olduğu gibidir; *d*, genellikle ön ünlüler yanında yer alırken *t* art ünlüler yanında yer alır. Bununla birlikte *t*'nin ön ünlülerle birlikte kullanıldığı durumlar da yok değildir: *türk*, *tepeler*, *tez*, vb. Aynı sözcük için ikili yazımlar da görülür: *dağ ~ iğ*, *dağarcuk ~ iğarcuk*, *daşra ~ iaşra* vb. gibi (krş. s. 12). Türkçe sözcüklerde *p* sadece hece içi ve sonunda görülür: *öp-mak*, *däpälä*-vb.; sözbası ve sözsonunda ise sadece *b* görülür: *balık*, *bişür-gelüb* gibi. Benzeri diğer özellikler için bkz. s. 12-13.

Bugün Anadolu ağızlarında da görülen bazı ses olayları, benzeşmeler için (-*mussa* → -*mıssa*, *iğ don* → *işdon*, *güçlü* → *güşlü* gibi) bkz. s. 13. Ünlülerin yazımında da birlik görülmez: *sag ~ sag*, *orta ~ orta*, *beş ~ beş* gibi, s. 13-14.

Dudak uyumu ise hemen hemen görülmez *bulun* 'tutsak', *bulut*, *dämür*, *ayıl*, *okı*, *ödinc*, *ölü* 'nemlenmek', *konsı* gibi (s. 14); dudak uyumunun karışık olduğu örneklerse *kürü* ~ *kuru*, *buynıl* ~ *buynul*-vb. gibi sözcüklerde görülür (s. 14).

Oldukça sık görülen vurgusuz orta hece ünlüsünün düşmesine ise şu sözcükler örnek olarak verilebilir: *ayru* < **ayruu*, *gögsi* < *gögüsü*, *götürüm* < *götürüm* vb. (s. 15). Hemen devamlı ad ve eylem çekimine yer verilir. Sıfatfiil ekleri ve ulağların kullanılışı için bkz. s. 18-20, yapım ekleri için bkz. s. 20.

Kısaca sözdizimi ve yabancı söz varlığına da değinen yayımcı, alınma sözcüklerin Farsça ve Arapça olduğunu, çoğunlukla da teknik terimlerin bu alınma söz varlığı içinde yer aldığını belirtir. Alınma sözcükler aslı şekillerine göre yazılırlar. Bazı alınma sözcüklerde Türkçeye yabancı olan ünsüz çiftleri araya bir ünlü katımıyla yazılır: *gusi* → *gusul*, *kavı* → *kavul*, *kavm* → *kavum* gibi. Bu alınma sözcüklerde ünlü uyumunu tesbit etmek güçtür, örneğin Farsça *cift* ve Ar. *mutred* sözcükleri bir kere *ciftlendürmek*, *mutredlik*, bir kere de *ciftlendürmek*, *mutradlık* şeklinde görülmüştür (s. 32). Giriş sonunda da yayımcı metin yazımında izlediği ilkeleri, kuralları ve yazıgevrimi sistemini kısaca açıklar.

Çalışmanın ikinci kısmını yazıgevrimli metin oluşturma. Metnin ilk yaprağı kopuktur. Yazar, işlenen her konuya ayrı bir numara vermiştir, bu durumda metin yaklaşık 970 konudan oluşur. İlk konu